

N:o 32.

Af herr **J. Byström**, om ändrad lydelse af 27 § värnpligtslagen.

Gång efter annan ha värnpligtige vid krigsrätt ådömts böter eller fängelse, därför att de af samvetsbetänkligheter varit förhindrade att låta sig öfvas i vapnens bruk. Liknande förhållanden ha inträffat äfven i andra länder. Vid en närmare eftertanke borde det dock vara klart för de fleste, att det är orätt att ådöma dessa ungdomar, som anse sig följa sitt samvetes röst, bestraffning, enär samvetsfriheten synes betryggad i grundlagens bud: »Konungen skall ingens samvete tvinga eller tvinga låta».

En förändring i värnpligtslagen måste därför anses vara nödvändig. Och som jag hoppas, skall Riksdagen finna yrkandet derpå fullt berättigadt. Huru svårt ett straff än må blifva för dem, som af samvetsskäl ej kunna exercera, så kan det i allmänhet ej ändra en persons samvetsöfvertygelse. Härpå hafva vi de mest tydliga bevis från de förföljelser, som i religionens namn anstälts i flera länder, vårt eget land icke undantaget. Förhållandet har visat sig vara detsamma inom det område, som denna motion afser. Så hafva de på senare tiden mycket omtalade dukhoborserna i Kaukasus, hvilka på grund af samvetsskäl icke vilja lära sig vapnens bruk, blifvit på det gräsligaste sätt marterade. Detta har dock, långt ifrån att rubba dem i deras åsigter, gjort dem ännu mera modiga att lida och uthärda allt. Samma uthållighet för hvad de ansett vara rätt ha äfven de s. k. mennoniterna ådagalagt. Bland många andra exempel på deras omutliga trohet för hvad de anse vara rätt vilja vi efter den tyska tidskriften »Christliche Welt» för den 13 maj 1897 anföra följande:

»I en af våra artiklar i dag talas om mennoniten Tröner. Många af våra läsare torde ingenting veta om honom. Följande meddelande ur Schwäbischer Merkur lemnar derom upplysning.

Mera än en gång hafva tidningarne berättat om den elsassiske soldaten Gottlieb Tröner, som upprepade gånger blifvit dömd till längre frihetsstraff, emedan han ståndaktigt vägrat att bära vapen och som därför icke kunnat utbildas till vapentjänst. I dessa dagar gjorde jag besök hos Tröners i Mühlhausen boende familj, som lefver i torftiga, men alltigenom regelrätta förhållanden. En syster är krympling i följd af ett fall, den 62-åriga modern sedan flera år sjuklig. Fadern är 67 år gammal; han går sedan många år på kryckor och är fullkomligt oförmögen till arbete. Under anförande af talrika bibelställen sökte han för mig leda i bevis, att den Jesu Kristi församling, som han tillhörde, med rätta förkastade militärtjensten såsom stridande mot Guds bud; budet om kärleken till nästan förbjöde redan att förolämpa sina medmenniskor, ännu mera att såra eller till och med döda dem. Hans son satt nu, emedan han förblifvit trogen emot Guds ord, redan på tredje året i fängelse på fästning i Spandau, der han sysselsattes med skrädderiarbete. Två nådesansökningar hade blifvit ingifna utan resultat. När hans strafftid gått till ända, skulle sannolikt samma historia upprepas: vägran att göra krigstjänst och ökad frihetsstraff. Huru det skulle sluta, vore omöjligt att förutse.»

Artikelförfattaren, som vid besök hos Tröner fann honom vara en rättsinnig man, genomträngd af religiös öfvertygelse, säger vidare, att man vid ett sådant fall som detta, der det utan tvifvel icke är fråga om tredskande, utan om verkliga samvetsskäl, borde finna en utväg, så att den unge mannen kunde få aftjena sin militärtid genom annat arbete än vapenöfning.

Äfven i vårt eget land påträffa vi många exempel, hvilka ådagalägga, att straff icke kan förändra samvetets öfvertygelse. År 1873 vägrade ganska många ynglingar på Gotland att ikläda sig uniform och bära vapen. Bland dessa må nämnas Lars Andersson från Bols, Hafdhem, J. Andersson, Ansarfve, O. Karlsson, A. Nordström, Petter Nordström och Petter Olsson från Tofta, Johan Göranson och Joh. Olsson från Hamre och O. Otenberg från Sundre, hvilka alla af samvetsbetänkligheter nekade att göra krigstjänst och som därför blefvo förda med fångskjuts till exercis- eller mönstringsplatserna. De ställes upprepade gånger i majorsförhör eller för krigsrätt. De dömdes flera gånger till böter från 5 till 50 kronor, och då de saknade tillgångar, fingo de aftjena böterna i fängelse.

O. Olsson från Hamre, Gotland, hvilken var sina föräldrars och en sjuk systers enda stöd, fick, då han år 1872 af samvetsskäl nekade göra krigstjänst, ett års straffarbete och 1874 ännu ett års straffarbete. Sålunda in alles två år.

C. J. Lundberg från Hafdhem, Gotland, hvilken lefde i torftiga omständigheter och hade en sjuklig hustru och flera minderåriga barn, rycktes från sin familj och dömdes för sina samvetsbetänkligheter mot vapentjänst till ett års straffarbete.

D. J. Danielsson från Lau, Gotland, dömdes på grund af samma anledning till ungefär samma straff som den föregående.

Karl Danielsson från Lau, Gotland, dömdes af samma skäl till enahanda straff som den föregående.

Lars Petterson från Lau, Gotland, dömdes för sina samvetsbetänkligheter mot exercisen första gången 1872 till ett års straffarbete och andra gången 1874 till ett år och fyra månaders straffarbete. Således sammanlagdt två år och fyra månaders straffarbete.

Lars Johansson, likaledes från Gotland, fick sammanlagdt två år och fyra månaders straffarbete, då han vidblef den ståndpunkt, som syntes honom anvisad i den heliga skrift.

Lars Jakobsson från Hamre, Gotland, hvilken var familjefader, dömdes 1874 till ett års straffarbete för sin vägran att göra krigstjänst. Detta tyckes dock ha blifvit mer, än den arme mannen stod ut med, ty han dog i fängelset.

Joh. Langren från Lau, Gotland, en fattig arbetare, togs ifrån en hjälplös hustru och två barn och dömdes till ett års straffarbete.

P. Nilsson från Hamre dömdes 1874 och 1875 till sammanlagdt två års fängelse.

Alla dessa nu nämnda män voro kända för sedlighet och gudsfuktan, och det straff, de ledo, fingo de, emedan de icke ville förneka sin tro. Sammanlagdt fingo de 14 års fängelse eller straffarbete.

Men det är icke endast på Gotland, vi finna personer, som på grund af samvetsskäl hellre underkasta sig det straff, som kan påläggas dem, än att ikläda sig uniform och göra krigstjänst. Bland sådana vill jag ytterligare nämna följande.

År 1879 dömdes Sven Nilsson af krigsrätt vid kongl. Vendes artilleriregemente till trettio dagars mörk arrest.

Jöns Jönsson från Kyrknäs i Vermland dömdes 1880 till sex månaders fängelse.

Måns Anders Persson från Yttermalung dömdes något senare än den föregående till straff för af samvetsbetänkligheter föranledd vägran att öfva sig i vapnets bruk.

Jöns Cederholm från Kyllingeröd vid Degerberga dömdes 1884 till två månaders fängelse, bötade 1885—90 sammanlagdt nära 200 kr., reste 1891 till Amerika, återkom med förstörd helsa 1893 och hemtades då med

kronoskjuts, som han fick betala med 23 kronor. I trettio dagar hölls han så på sjukhuset, hvarifrån han utskrefs som obotlig och oduglig till krigstjenst.

Ola Svensson från Hammar vid Kristianstad dömdes år 1886 af krigsrätten vid kongl. Norra skånska infanteriregementet till två månaders fängelse.

A. Hansson från Orsa dömdes af krigsrätt vid kongl. Dalregementet år 1888 till tre månaders fängelse.

Joh. Fredr. Forsström från St. Tuna dömdes 1889 till två månaders fängelse.

Alfred Nilsson från Domnarfvet dömdes vid kongl. Dalregementet år 1888 till två månaders fängelse för af samvetsbetänkligheter föranledd vägran att göra krigstjenst. År 1889 vägrade Nilsson å nyo och dömdes då till ytterligare åtta månaders fängelse. När Nilsson suttit fängslad en tid, begynte hans mod dock att svigta. Han begärde nåd, hvilket han erhöll mot löfte om att exercera. Utkommen, kände han sig dock ej lycklig, utan tärdes af inre oro, så att han beslöt sig för att åter vägra. Nu hade han dock gifvit Konungen sitt ord, och detta kunde han ej utan vidare bryta. Då sålde han det lilla, han ägde, för att kunna göra en resa till Stockholm och afgifva en förklaring inför vederbörande. Han träffade dock icke Konungen, och när han ytterligare vägrade att göra militärtjenst, blef han dömd till ett år och sex månaders straffarbete.

Efter utståndet straff reste Nilsson till Tyskland. Der kunde han dock ej uppehålla sig, utan återkom för att 1894 å nyo ansättas af vederbörande tjänstemän.

Vid fjerdingsmannens ankomst knäböjde han tillsammans med sin djupt förkrossade maka, och anförtröende sin sak åt Gud följde han med till mötesplatsen. Der undersökte man honom tvenne gånger, och när man äntligen upptäckte, att han var något sned i ryggen, och att hans ena långfinger var något krokigt, så kasserades han.

Karl Augustsson från Edsberg dömdes år 1893 till åtta dagars mörk och åtta dagars ljus arrest och, när detta ej hjälpte, till sex månaders fängelse. År 1894 nekade han åter att exercera. Men nu upptäckte läkaren, att han hade ondt i benet, och så blef han kasserad.

N. Broberg från Mjällby, hvilken uppgifves ha varit predikant, har äfven lidit fängelsestraff för samvetsbetänkligheter mot fullgörande af krigstjenst.

Jöns Månsson Risberg från Kjäfvinge fick år 1894 tre månaders fängelse och år 1895 ytterligare fyra månaders straffarbete.

J. A. Gustafsson från Malmö erhöi tre månaders fängelse år 1895.

År 1895 dömdes Gustaf Verner Persson af krigsrätten vid Karlsborgs fästning till två månaders fängelse och året derpå till 20 kronors böter, som aftjenades i Mariestads fängelse.

Frans August Klingberg från Mosstorp dömdes år 1896 till åtta dagars mörk arrest och sedan till straffarbete, såsom följande afstraffningsbevis måler:

»Att Frans August Klingberg härstädes undergått honom af Skaraborgs regementes krigsrätt genom utslag den 25 maj 1896 i förmågo af 84 § strafflagen för krigsmagten ådömdt tre månaders straffarbete, hvilket slutade den 9 augusti samma år, varder på Klingbergs begäran intygadt.

Skaraborgs länsfängelse den 20 januari 1897.

N. G. Westin.

Fängelsedirektör.»

Per Lundin från Siljansnäs, som nekade att göra krigstjenst 1896, fick tre månader fängelse och dömdes ytterligare 1897 till sex månaders straffarbete.

Karl Henning Klingberg dömdes till 10 kronors böter för uteblifvande från mönstring 1892, fastän han var närvarande vid denna och der vid uppropet förklarade för befälet, att han ej kunde exercera, därför att hans samvete förbjöd honom det. Han aftjenade böterna på sätt följande afstraffningsbevis gifver vid handen.

»Som Karl Henning Klingberg från Amne härad saknat tillgång för gäldande af de honom enligt landshöfdingeembetets resolution af den 18 maj 1892 ådömda böter för uteblifvande från inskrifningsförrättningen 10 kronor, så har bemålde Klingberg jemlikt Kongl. Maj:ts befallningshafvandes i länet förvaltningsbeslut af den 20 september 1892 i länscellfängelset härstädes i stället undergått fyra dagars fängelse, som slutats den 28 samma månad.

Betygas Skaraborgs länscellfängelse den 24 december 1896.

N. G. Westin.

Fängelsedirektör.»

Flera liknande exempel skulle kunna anföras, då personer på grund af sina samvetsbetänkligheter mot krigstjenst ådömts straff. År 1897 blefvo åtskilliga sådana dömda på Gotland, hvarvid äfven en kapten, ledamot af krigsrätten, hyste betänklighet mot edens afläggande. Men här

kan icke vara fråga om, huru stort deras antal är, som lida, utan om principen; ty är det orätt att döma t. ex. ett tusen personer, för det de hysa samvetsbetänkligheter mot krigstjensten, så är det principiellt lika orätt att döma en.

Hvad angår de här ofvan meddelade uppgifterna, som i flesta fall gälla personer, tillhörande de s. k. helgeanerna, så torde det böra sägas, att de grunda sig dels på bref från personerna sjelfva, dels i ett par fall på officiella intyg och dels på andra trovärdiga meddelanden. Ehuru en och annan detalj möjligen kan vara felaktig, så äro dock uppgifterna i allmänhet pålitliga.

Vidare bör erinras derom, att dessa personer icke i något som helst afseende äro farliga för samhället. De äro fredliga medborgare, som icke gjort sig skyldiga till laster och brott. De lefva ett fromt lif och vilja vara trogna undersåtar. De vörda Konungen och älska fäderneslandet, men de hålla före, att de kunna visa Konungen sin vördnad och fosterlandet sin kärlek utan att lära sig vapnens bruk. Det gifves ingen anledning att antaga, det de förakta den inspirerade uppmaningen: »Älsken bröderna, frukten Gud, ären Konungen».

Att nu dessa ynglingar och deras likar uppfattat kristendomens urkunds utsagor så, att de äfven vilja befrämja frid på jorden, borde äfven de, som hysa andra uppfattningar rörande betydelsen af samma urkunds ord, förstå och högakta, då till och med en så militärvänlig tidning som »Vårt Land» i ett stämmingsfullt ögonblick för icke länge sedan kunde tillåta sig uttala följande:

»Genom tidsåldrarna bär den kristna kyrkan fortfarande fram Gudsfridens härliga evangelium, icke i hopplös misströstan och icke därför att det en gång blifvit hennes vana, utan i segervisshetens kraft. Allt efter som seklernas väkter skrida, växer med millioner och nya millioner den oräkneliga skaran af alla dem, till hvilka hon fått räcka den djupa och äkta fridens gåfva: frid i lifvet, frid i döden, evig frid. Och visst har också hennes fridsbudskap blifvit en magt inom och mellan folken. I alla händelser är det säkert, att hon och hon allena har nyckeln till alla fredsfrågors varaktiga lösning. Ty hvad som i denna del af menskliga krafter göres, skall i längden visa sig som fredsdrömmar allenast, bräckliga tankebyggnader af välmenta menniskor.»

Af yttranden rörande lämpligheten af de ofvan nämnda unge människors bestraffning, hvilka uttalats af såväl enskilda personer som af flera af våra större tidningar, vill det synas, som om ganska många allvarligt åstunda, att militära straffbestämmelser för samvetsbetänkligheter måtte afskaffas. Detta vore endast en rättvis gärd åt samvetsfrihetens höga och

heliga grundsats, hvilken, om den någonstädes skulle göra sig gällande, borde göra det i »frihetens stamort på jorden».

Så uttalar sig exempelvis »Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning» på följande sätt: »Det är styggt, att dessa straffbestämmelser för en handling, hvilken tydligen har rena samvetsbetänkligheter till sin grund, skola fortfarande gälla och tillämpas i vårt land. Sjelfva den ryska militarismen, hvilken ej är öfverdrifvet hänsynsfull eller vekhjärtad, har måst gifva vika för mennoniternas bestämda vägran att bära vapen, och ryska regeringen låter numera denna sekts medlemmar bland de värnpliktige gå till sjukvården eller civil sysselsättning. Det vore enkelt nog att göra på samma sätt här i Sverige.»

I sitt nummer för den 17 april 1897 fortfar samma tidning, sedan den antydt, att »ingen, som läst sitt nya testamente, kan neka, att derur kunna hemtas sådana skäl mot bruket af vapen, på hvilka godt kan grundas den uppfattning, att det är en synd att bära kronans gevär», på följande sätt: »Oss förefaller, att det vore alla skäl att motionera i denna sak, i det att nämnda straff utan allt tvifvel äro grundlagsvidriga.»

I sin tidskrift »Bibelforskaren» har förre professorn O. F. Myrberg i Upsala omnämnt de gotländska ynglingar, som år 1897 dömdes af krigsrätten för vägran att bära vapen. Sedan han uppkastat frågan: »Huru stämmer detta förfarande öfverens med regeringsformens § 16: Konungen skall ingens samvete tvinga eller tvinga låta», yttrar han vidare:

»Här hafva vi tvenne medlemmar af ett religionssamfund, i hvars bekännelse ogillandet af krigstjenst ingår; det kan således icke blifva fråga om annat än ett verkligt samvetsskäl såsom grunden för deras handlingsätt, och ändock — — —!

Det vore i sanning illa, om till de bördor, som den ökade värnpligten pålägger vårt folk, äfven skulle komma ett sådant ondt som att vänja det vid att anse och akta religion och samvete för ett intet emot den blinda lydnad, som hör till militärtjensten. Det är icke utan, att militarismen med sitt kraf på denna blinda lydnad är en verklig fara för vårt land i detta afseende. Ett afskräckande bevis derpå lemnades vid krigsrättens första sammanträde i fråga om de båda gotländska ynglingarne, då en af krigsrättens ledamöter vägrade att aflägga domareeden, emedan det stred emot hans samvete, men, sedan rättens ordförande befalt honom att gå eden, gjorde detsamma under uttrycklig förklaring, att det skedde, »emedan han måste åtlyda förmans befallning». Har man rätt att på kommando handla emot samvetets bud? Är detta den grundsats, till hvilken våra officerare uppfostras, så bevare oss Gud för sådana lärare och sådan lärdom! Och det anförda exemplet står icke ensamt. Vid den

tilländagångna riksdagen förklarade en högre officer med ett berömdt namn såsom militärisk skriftställare, att han icke skulle hafva uttalat sin öfvertygelse i en riksdagsfråga, som rörde vårt försvarsväsende, om han hade vetat, att hans förman, krigsministern, varit af en annan mening. Skulle det då hafva kommit så långt, att det hör till den militära katekesen i vårt land, att den blinda lydningen för förmän går före pligterna både mot Gud och fäderneslandet?»

Men äfven den omständigheten, att hvarje orättvis bestämmelse i en lag minskar respekten hos folket för lagen, bör vara ett skäl för Riksdagen att vidtaga en rättvis och behöflig lagförändring i denna fråga. Äfven ur klokhetens synpunkt är befrielse från krigstjänst för dem, hvilka af samvetsskäl icke kunna vara med, i hög grad att tillstyrka. I Moses lag förekom den visa bestämmelsen, att vid uppbåd till krig skulle den man, »som är rädd och hvilkens mod svigtar», få gå hem igen, »att icke hans bröders mod måtte blifva fegt såsom hans». Bristen på mod gälde således såsom ett skäl för befrielse från krigstjänsten, emedan lagstiftaren icke utan skäl ansåg, att modlösheten lätt kunde smitta de öfriga. Men om frånvaron af mod hos en del af de stridande äfven inverkar på de öfriga på ett för stridens utgång ogynnsamt sätt — hvad tror man då, att det skall inverka, att det inom hären finnes män, som strida under medvetande af att de handla orätt, i att de göra det? Männe den, som mot sin vilja drifves till striden, kränkande sitt samvete, männe han kan strida med mod och ingifva andra mod? Redan ur synpunkten af härens krigsduglighet är därför afskaffandet af straffbestämmelser för dem, som af samvetsskäl vägra att delta i vapenöfningarna, en nyttigt och välbetänkt åtgärd.

Men, säger man, antag, att de, som af verkliga samvetsbetänkligheter vägra att ikläda sig uniform och exercera, erhöle befrielse derifrån, så komme många att låtsa samma öfvertygelse som de andra om det orätta i krigstjänsten endast för att såmedelst erhålla en lätt befrielse från militäröfningar. Mot denna förmodan må följande framhållas. För det första torde man väl få hoppas, att de unga män, som här äro i fråga, icke i någon nämnvärd mån skola framträda som lögnare inför vederbörande myndigheter. Att tänka annorlunda, synes mig strida mot vårt ansedda folks moraliska medvetande. Vidare äro åtminstone de flesta af dem medlemmar af kyrkan och hafva åtnjutit hennes fostran och lärt sig vigten af budet: »Du skall icke bära falskt vittnesbörd». Dertill kommer, att de uppväxt i ett land, som i allmän bildning kan mäta sig med hvilket annat land som helst.

För det andra är det icke min mening, att de unge män, som på grund af samvetsskäl befrias från militär öfning, också skulle befrias från.

ått uträtta annat arbete för statens räkning. De skulle åläggas lika besvärligt arbete som att exercera och, om så anses rätt, äfven för en längre tid än den, vapenöfningarne upptaga. För dessa samvetsömma bör det också kunna gifvas lämplig sysselsättning i kronans tjenst, t. ex vid utdikning af mossar, odlande af jord, vägars anläggning, jernvägsbyggnader, broarbeten, skogsskötsel, vissa ångbåtsfarleders upprensning och dylikt. Men de närmare bestämmelserna härom må lemnas åt Kongl. Maj:t. Något liknande är ju redan nu stadgadt rörande lapparne, om hvilka det heter i värnpligt-lagen 54 §:

»Af Konungen bestämmes, om och i hvad mån samt under hvilka vilkor befrielse från de i denna lag föreskrifna skyldigheter må kunna tills vidare medgifvas den nomadiserande lappbefolkningen.»

De ynglingar, som ej hysa samvetsbetänkligheter mot krigstjensten, skola säkerligen under sådana förhållanden föredraga att exercera hellre än att kommenderas ut på arbeten, hvilka dels äro kanske svårare och dels kunna taga längre tid i anspråk.

För det tredje äro ynglingar i beväringens åldern i allmänhet så intresserade för upptåg och äfventyr, att de icke i allt för många fall skulle föredraga vanligt arbete i stället för att exercera. Härom säger den förut omnämnde professor Myrberg: »I detta fall torde man ej behöfva göra sig några stora farhågor, ty att landets ungdom med ungdomens naturliga lust för kroppsöfningar och militära skådespel på en gång skulle fattas af en sådan obenägenhet för till värnpligtens fullgörande hörande vapenöfningar, att den till något afsevärdt antal skulle vilja undandra sig desamma under förebärande af dessa samvetsbetänkligheter, är dock högst otroligt.»

Då emellertid ådömda straff för samvetsbetänkligheter mot krigstjensten ej kunna anses rättvisa, och då det ej heller kan rimligtvis betraktas såsom någon fara för hären att på sätt och enligt de vilkor, jag antydt, befria samvetsömma unge män från militäröfningar, så får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen behagade för sin del besluta, att § 27 i värnpligt-lagen af den 5 juni 1885 med senare gjorda ändringar måtte erhålla följande ändrade lydelse:

1. Värnpliktig är, sedan han blifvit inskrifven, skyldig att för sin utbildning tjenstgöra under fredstid i nittio dagar, hvilken tjenstgöring skall fullgöras vid flottan samt vid rytteriet under det första året, men vid härens öfriga vapenslag under två år med sextioåtta dagar under det första året och tjugutvå dagar under det derpå följande.

2. Från all öfning i fredstid befrias:

- a) de i § 25 mom. 1 b) omförmälde värnpligtige,
- b) värnpliktig, som styrker, att han vid ingången af det år, då han fyller tjuguettt år, antingen varit vid sjömanshus inskrifven minst fyra år och deraf under minst tolf månader haft anställning i utrikes sjöfart eller ock, efter inskrifning å sjömanshus såsom eldare eller maskinist, under minst ett år varit i dylik befattning använd, med skyldighet likväl att för åtnjutandet af sådan befrielse tillhöra beväringens första uppbåd och flottans reserv under hela sin värnpligtstid,
- c) värnpliktig, som af samvetsskäl ej kan förmås att låta sig vapenöfvas; dock är sådan värnpliktig skyldig att i den ordning, Konungen eger närmare bestämma, under tid, motsvarande minst den stadgade öfningstiden, men ej utöfver ett hundra dagar, för kronans räkning uträtta annat arbete, som är för den värnpligtige lämpligt och ej afser krigsändamål.

Om remiss till vederbörligt utskott anhålles.

Stockholm den 24 januari 1898.

J. Byström.

I motionens yrkande instämmer

Edvard Wavrinsky.